

ВІДГУК

**офіційного опонента щодо дисертації Медвідь Анни Олександрівни на
тему «Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення**

Соціально-правовий захист бездомних осіб і безпритульних дітей забезпечується низкою соціально-економічних прав, у першу чергу – правом на житло, на достатній життєвий рівень для себе і своєї родини, правом на соціальне забезпечення, на охорону здоров'я, на медичну допомогу і соціальне страхування та ін., що гарантують гідний рівень життя. Наявність права не є гарантією його реалізації. Бездомні особи і безпритульні діти як соціальні групи не завжди мають реальні можливості для здійснення своїх прав. Крім того, у зв'язку з недостатньою інформованістю, бездомні особи і безпритульні діти часто не знають про свої права та обов'язки і залишаються один на один зі своїми проблемами.

Важливо відзначити, що відсутність житла як соціальний ризик, з яким зіштовхнулись бездомні особи і безпритульні діти, спричиняє низку інших проблем для них: погіршення стану здоров'я через складність задовільнити базові життєві потреби (харчування, гігієна тощо); неможливість реалізувати себе, здобувати засоби для існування через відсутність місця ресстрації; недоступність медичної допомоги тощо. Це все є підтвердженням того, що бездомні особи і безпритульні діти знаходяться у чи не найбільш скрутному соціальному становищі, тому потребують особливого соціального захисту з метою повернення їх до життя в суспільстві як повноправних його членів.

Тема представленої на захист дисертації ще не була предметом спеціального комплексного дисертаційного дослідження у вітчизняній науці права соціального забезпечення, що обумовлює її актуальність, теоретичне та практичне значення.

У роботі сформульовано низку положень, які відзначаються науковою новизною і заслуговують на підтримку. Зокрема, визначено поняття бездомності та безпритульності як правових категорій. Автор пропонує бездомність розглядати як соціальне становище окремої особи, зумовлене відсутністю у неї права на проживання у житловому будинку, квартирі, іншому приміщенні, придатному та призначеному для проживання у відповідному населеному пункті, в якому вона проживає постійно або тимчасово, і яка отримала статус бездомної особи. В свою чергу, безпритульність автор визначає як соціальне становище окремої особи, яке пов'язане з неможливістю для неї фактично проживати (перебувати) у жиллому приміщенні, на яке вона має право, або у спеціальному закладі чи установі, які надають притулок, що зумовлює її проживання на вулиці, в парках, підвалах, об'єктах незавершеного будівництва, в інших місцях, непридатних та непризначених для проживання, приміщеннях, що перебувають в аварійному стані (с. 85). Через дані поняття дисертант пропонує визначати бездомних осіб і безпритульних дітей. У роботі вперше визначаються й інші поняття, такі, як «бездомна дитина», «дитяча бездомність» та «безпритульність».

У дисертації вперше досліджено становлення та розвиток законодавства України про соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей та виокремлено його етапи: дорадянський, радянський та пострадянський (сучасний). Проаналізовано міжнародні акти (акти ООН, МОП, Ради Європи, Європейського Союзу) на предмет відповідності ним актів національного законодавства у цій сфері.

Дисертанткою визначено поняття соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей пропонується розглядати у декількох значеннях: як комплекс організаційних, юридичних, економічних та фінансових заходів; як правовий інститут у системі права соціального забезпечення.

У роботі вперше досліджено галузеву природу відносин із соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей; запропоновано доповнити перелік основних принципів соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей; визначено форми та види соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей за законодавством України; охарактеризовано систему реінтеграції бездомних осіб і безпритульних дітей. У дисертації викладені й інші положення, які мають наукову новизну.

Методологічна основа дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Дисертанткою використано низку загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких зумовлювався особливостями об'єкту, предмета, мети і завдань дослідження. Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження визначені у відповідності з вимогами МОН України.

Виклад матеріалу є логічним і системним, зміст роботи відповідає темі та плану дисертації, сформульовані завдання дослідження, їх постановка та послідовність дозволяють розкрити основний зміст теми.

Вирішення поставлених у роботі завдань дозволило досягти поставленої мети дослідження — здійснити спеціальне комплексне дослідження теоретичних і практичних питань правового забезпечення соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні, сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства у цій сфері та практики його застосування.

Дисертантка успішно справилася з поставленими завданнями. Висновки дисертації випливають зі змісту роботи, носять самостійний характер, є науково обґрунтованими, містять авторські формулювання понять та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Дисертація виконана на високому науковому і професійному рівні, тема досліджена досить повно. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань, об'єкту і предмету та складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Перший розділ «Теоретична та практична основи соціального захисту

бездомних осіб і безпритульних дітей» складається з трьох підрозділів та присвячений визначенню понять бездомних осіб і безпритульних дітей як об'єктів соціального захисту, характеристиці становлення та розвитку законодавства про соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей, визначенню поняття та основних принципів соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей.

Позитивно слід оцінити висновок автора про те, що чинні законодавчі акти у сфері соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей потребують вдосконалення. Окремі норми Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» не узгоджуються з нормами інших законів України, зокрема, Закону України «Про соціальні послуги». Не бездоганним є понятійно-категоріальний апарат Закону, в якому відсутні визначення понять «безпритульність», «бездомна дитина» та ін., а визначення деяких термінів є нечіткими або неповними. Законом не закріплені вимоги до закладів соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, що знижує ефективність надання ними соціальних послуг зазначеним особам. Крім цього, законодавство нерідко містить декларативні положення. Це все ускладнює реалізацію права бездомними особами і безпритульними дітьми права на соціальний захист.

У першому розділі також визначаються та характеризуються основні принципи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей. Автором пропонується доповнення переліку принципів, закріпленого у ст. 3 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», такими принципами як: гуманізм, соціальна справедливість, рівність поводження та заборона дискримінації, індивідуальний підхід, цілеспрямованість та адресність надання соціальних послуг, обстеження умов життя бездомних осіб і безпритульних дітей, а також вибір форм та методів соціальної роботи, узгодження дій органів виконавчої влади, громадських об'єднань у вирішенні питань соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, забезпечення реінтеграції

бездомних осіб і безпритульних дітей.

Другий розділ «Форми та види соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню правового забезпечення форм та видів соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей.

Дисертантка виділяє такі форми соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, як загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога, додатковий соціальний захист. Проаналізовані також види соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, які відповідають кожній із названих форм захисту.

Автор підкреслює значення додаткового соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, яке полягає у забезпеченні зазначених осіб додатковими соціальними послугами, натуральною допомогою та пільгами у зв'язку з відсутністю житла. Реалізується дана форма соціального захисту одночасно із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням або державною соціальною допомогою, прикладом може бути забезпечення бездомних осіб безкоштовним харчуванням, відповідно до Міської цільової програми надання соціальних послуг та інших видів допомоги незахищеним верствам населення міста Одеса на 2015 рік.

Третій розділ «Система реінтеграції бездомних осіб і безпритульних дітей» складається з трьох підрозділів, у яких розглядаються окремі елементи системи реінтеграції бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні.

Заслугує на увагу запропонована автором класифікація суб'єктів, які забезпечують реінтеграцію бездомних осіб і безпритульних дітей, на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, відповідно до обсягу та змісту повноважень того чи іншого суб'єкту. Крім цього, автор виділяє окрему ланку у даній системі – фізичних осіб та громадські об'єднання, благодійні та волонтерські організації.

Слушною є пропозиція дисертантки щодо необхідності удосконалення механізму співпраці органів виконавчої влади, органів місцевого

самоврядування, організацій, закладів та установ, громадських об'єднань у сфері соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, волонтерських організацій, у вирішенні питань соціального захисту зазначених осіб, у тому числі в таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, правосуддя тощо, шляхом внесення відповідних змін до законодавства.

Правильно звертає увагу автор на невідповідність положень ст. 17 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» положенням ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги» в частині закріплення переліку та найменувань соціальних послуг, які надаються бездомним особам і безпритульним дітям.

Крім цього, заслуговує на увагу пропозиція дисертантки доповнити перелік соціальних послуг бездомним особам і безпритульним дітям, закріплений у ст. 17 Закону послугою підтриманого проживання, передбаченою підзаконним нормативно-правовим актом.

Підкреслюється значення соціальної стандартизації у сфері надання соціальних послуг бездомним особам і безпритульним дітям. На підставі висновку щодо дублювань у змісті трьох дійсних соціальних стандартів у цій сфері пропонується прийняття єдиного державного стандарту – «Державний стандарт надання послуг бездомним особам у процесі їх реінтеграції».

У дисертації сформульовані й інші висновки про пропозиції, які є достатньо обґрунтованими і заслуговують на увагу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції автора можуть бути використані у науково-дослідницькій діяльності – для подальшої розробки теоретичних проблем правового забезпечення соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні; у правотворчій діяльності – з метою вдосконалення правового регулювання соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні, зокрема, законів України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про соціальні послуги», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та ін.

Обґрунтовані в дисертації рекомендації сприятимуть більш ефективному, єдиному застосуванню на практиці норм чинного законодавства у сфері соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні. Отримані результати можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні нормативної дисципліни «Право соціального забезпечення», спеціальних курсів «Соціальне страхування», «Державна соціальна допомога», «Соціальне обслуговування», «Соціальний захист окремих категорій населення», при підготовці та написанні підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін.

Дисертантка провела велику роботу по вивченню наукової літератури з теорії права, конституційного права, права соціального забезпечення, трудового права, соціології, політології, а також міжнародних актів про права людини та актів національного законодавства про соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей. Слід відмітити, що переважна частина висловлених автором положень, рекомендацій і пропозицій заслуговує на увагу і може бути використана у правотворчій діяльності з метою вдосконалення правового регулювання соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей за чинним соціально-забезпечувальним законодавством.

Високо оцінюючи в цілому рівень виконаного дисертаційного дослідження, необхідно звернути увагу на деякі питання, які не знайшли повного висвітлення і потребують додаткового пояснення.

1. У підрозділі 1.2 «Становлення та розвиток законодавства про соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей» аналізуються міжнародно-правові акти на предмет відповідності ним актів чинного законодавства України у цій сфері. Йдеться передусім про міжнародно-правові акти, які ратифіковані Україною і є частиною національного законодавства. Однак недостатньо чітко у підрозділі висвітлено питання про те, які саме міжнародні стандарти соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей слід імплементувати в національне соціальне законодавство.

2. У підрозділі 2.1 досліджуються питання правового забезпечення організаційно-правових форм та видів соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей. Підкреслюється значення додаткового соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, який полягає у забезпеченні зазначених осіб додатковими соціальними послугами, натуральною допомогою та пільгами у зв'язку з відсутністю житла. Зазначена організаційно-правова форма соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей реалізується одночасно із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, державною соціальною допомогою. Останнє положення недостатньо розкрито в дисертації та потребує додаткового обґрунтування. Автору слід пояснити, які саме заходи додаткового соціального захисту реалізуються одночасно із зазначеними вище формами соціального захисту.

3. Потребує додаткового пояснення сформульоване у підрозділі 2.2 «Види соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» положення про «непрямі» соціальні послуги, значення яких для даної категорії населення підкреслюється в роботі. У даному випадку слід чітко визначитися з тим, які ж саме соціальні послуги належать до «прямих» (якщо виділяються «непрямі», то вочевидь, що існують й такі), а які до «непрямих».

4. У підрозділі 2.2 йдеться про соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей з особливими соціальними статусами. Це – внутрішньо переміщені особи із зони АТО та Автономної Республіки Крим, особи похилого віку, інваліди та діти-інваліди. Бажаю було б більш докладно проаналізувати специфіку соціального захисту зазначених осіб. У даному випадку, як слідує з дисертації, особа має декілька правових статусів. Тобто особа має статус бездомної особи і статус внутрішньо переміщеної особи? Виникає питання: це дійсно має місце на практиці чи це тільки припущення автора, що є результатом аналізу чинного законодавства України.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку і не спростовують основного висновку про належний рівень проведеного

наукового дослідження та не зменшують його значну наукову цінність, носять уточнюючий характер і характер побажань.

Таким чином, дисертація Медвідь Анни Олександрівни є самостійним і завершеним науковим дослідженням, у якому отримані нові науково-обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують завдання з дослідження теоретичних і практичних проблем правового забезпечення соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні, формулювання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у цій сфері та практики його застосування, що має суттєве значення для науки права соціального забезпечення та правозастосовчої практики.

Опубліковані по дисертації 21 наукові праці та автореферат відображають основний зміст дисертації.

Дисертація підготовлена за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення та повністю відповідає зазначеній спеціальності.

Виходячи з викладеного, дисертація на тему «Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей» відповідає вимогам п.11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор Медвідь Анна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Доцент кафедри
 цивільно-правових дисциплін ЕІПФ
 ОНУ ім. І. І. Мечникова,
 кандидат юридичних наук,
 доцент

О.М. Потопахіна

Вчений секретар ОНУ
 імені І. І. Мечникова
 К. Х. Н., доцент

Курандо С. В.